

ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація

В межах даної статті розглядаються теоретичні аспекти фінансування вищої освіти та подається аналітично-інформаційний матеріал і пропозиції щодо покращення розподілу видатків на освітній сектор.

Аннотация

В рамках данной статьи рассматриваются теоретические аспекты финансирования высшего образования и подается аналитически-информационный материал, а также предложения относительно улучшения распределения расходов на образовательный сектор.

Annotation

The theoretical aspects of higher education financing are considered in the article. Analytical, informational material and proposals concerning to improvement of expenditures distribution on the higher sector are given.

Вступ. З огляду на реформування політичного, соціально-інституційного та економічного середовища нашої країни упродовж останніх років, прагнення приєднатися до розвинених країни світу особливої актуальності набуває розвиток вищої освіти в Україні. Зрозуміло, що для ефективного функціонування системи освіти вирішальне значення має рівень фінансування та його ефективний розподіл. На сьогодні існують певні перешкоди у застосування такого розподілу ефективно і в повній мірі.

Постановка завдання. **Перетворення** які здійснюються в Україні є епіцентром суперечок видатних діячів сучасності. Економічні, політичні та соціальні зміни є головною темою дебатов. Не залишається поза увагою й трансформація освітнього сектору. Сьогодні точиться багато дискусій навколо переосмислення й удосконалення змісту освіти, проте не слід нехтувати питанням джерел утворення та фінансування освітньої галузі та вищої освіти, зокрема. Саме це спонукало нас до вибору теми подальшого дослідження. Метою дослідження є визначення реального стану та перспектив фінансування вищої освіти в Україні.

Методи дослідження: порівняння, узагальнення офіційних статистичних даних, філософський, хронологічний, соціологічний аналіз досліджень.

Результати. Нині, коли стара система освіти перебуває на стадії реформування, а економіка країни потребує високого професійного рівня населення в цілому необхідно підвищувати роль освіти як одного з пріоритетних напрямків загальнонаціональної політики.

Певні передумови для цього в Україні вже є. Упродовж останніх років було прийнято низку законодавчих актів, спрямованих на розвиток освіти («Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про перелік платних послуг, що можуть надаватися державними навчальними закладами» тощо). Однак в умовах скорочення державних видатків на освіту ці прогресивні починання не одержують реальної підтримки. Проте неточності у законодавчій базі, недосконалість проведення належного аналізу та встановлення коригувальних коефіцієнтів згідно зв'язку між освітніми змінами на місцевому рівні та внесення належних коригувань стали головною передумовою для виникнення проблеми здійснення ефективного розподілу на фінансування вищої освіти.

В нинішній системі функції Міністерства освіти і науки та Міністерства фінансів розподілені таким чином, що Міністерство освіти і науки немає достатніх можливостей для здійснення такого аналізу.

Згідно з Бюджетним кодексом протягом п'яти років після набрання ним чинності може бути застосований міжбюджетний трансферт з Державного бюджету України на зменшення фактичних диспропорцій між місцевими бюджетами через нерівномірність мережі бюджетних установ. Розмір цього міжбюджетного трансферту на перший рік встановлюється в розмірі 5% від загального обсягу дотації вирівнювання з Державного бюджету України місцевим бюджетам. Кожного наступного року розмір трансферту зменшується на 1% від загального обсягу дотації вирівнювання. Проте розподіл такого трансферту наразі відбувається без урахування позиції Міністерства освіти і науки та місцевих управлінь освіти, тобто додаткові фінанси розподіляться механічно. Натомість розподіл додаткового трансферту має відбуватись згідно з пріоритетами освітньої політики, так як він являється важливим інструментом підвищення якості освіти.

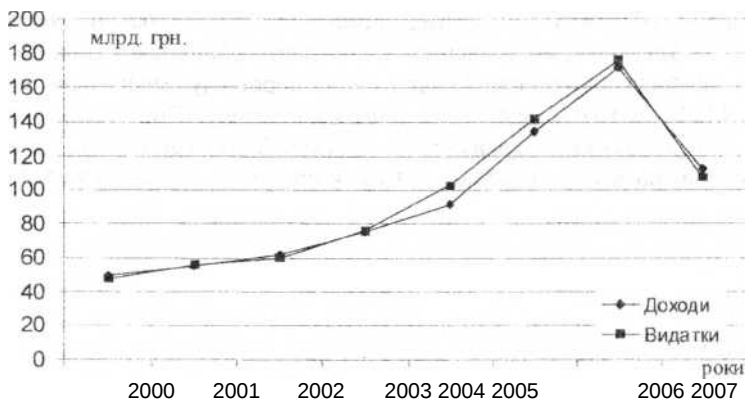
З метою визначення рівня фінансування освіти України, на нашу думку, доцільним є здійснення порівняльної характеристики доходів і видатків Зведеного бюджету України у період 2000-2007 роки (табл. 1).

Таблиця 1
Зведений бюджет України у 2000-2007 роках
(за даними Державного Казначейства України)

Доходи			Видатки	Дефіцит (-)/ профіцит (+) !	Доходи			Видатки	Дефіцит (-)/ профіцит (+) !
Млрд. крб.				У відсотках до ВВП					
2000	49,1	48,1	1,0	28,9	28,3	0,6			
2001	54,9	55,5	-0,6	26,9	27,2	-0,3			
2002	61,9	60,3	1,6	27,4	26,7	0,7			
і 2003	75,3	75,8	-0,5	28,2	28,4	-0,2			
	2004	91,5	102,5	-11,0	26,5	29,7	-3,2		
	2005	134,2	142,0	-7,8	31,6	33,4	-1,8		
2006	171,8	175,5	-3,7	31,9	32,6	-0,7			
— 2007'	112,3	107,4	4,9	31,7	30,3	1,4			

"показники станом на січень-липень 2007 року

Проаналізувавши доходи і видатки Зведеного бюджету України, слід зауважити, що у період 2000-2006 роки відбулося значне зростання доходів і видатків. Так у 2006 році сума доходів зросла у 3,5 рази по відношенню до 2000 року. Звичайно таке зростання доходів бюджету є свідченням покращення економічного становища незалежної України. Проте, відмітимо, якщо у 2000 році бюджет країни був профіцитним, то вже у 2001 році з'явився дефіцит у розмірі 0,6 млрд. грн., у 2003 році - 0,5 млрд. грн., а у 2004-2006 роках - 11 млрд. грн., 7,8 млрд. грн. та 3,7 млрд. грн. відповідно. Необхідно зазначити, що лише на січень-липень 2007 року доходи бюджету перевищували видатки на суму 4,9 млрд. грн.

**Рис. 1. Динаміка зміни доходів і видатків
Зведеного державного бюджету України у 2000-2007 роках**

Одією із галузей економіки, яка потребує підвищеної уваги з боку держави є освіта. Звичайно, упродовж останніх років їй приділяється немало уваги, проте проблема фінансування освітнього сектору та розподілу коштів є досить наболілим питанням і нині. (табл. 2)

**Таблиця 2.
Фінансування освіти протягом 2000-2007 років, млрд. грн.**

Показник	2000 рік	2001 рік	2002 рік	2003 рік	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2007 рік*
Загальні видатки зведеного бюджету	48,1	55,5	60,3	75,8	102,5	142,0	175,5	107,4
На освіту всього	7,1	9,6	12,3	15,0	18,3	26,8	33,8	38,1
Частка ВВП (%)	4,2	4,3	4,8	5,6	6,7	8,8	10,2	10,4
На вищу освіту	2,3	3,1	4,2	4,6	5,9	8,07	11,0	12,4
частка ВВП (%)	1,3	1,5	1,9	1,8	2,2	2,7	3,3	3/1

*показники станом на січень-липень 2007 року

Здійснивши аналіз видатків зведеного бюджету України на освіту слід зазначити, що у продовж аналізованого періоду відбулося зростання загальної суми видатків зведеного бюджету з 48,1 млрд. грн. у 2000 році до 107,4 млрд. грн. у 2007 році, що більш ніж у двічі більше у порівнянні з базовим показником. Також ми спостерігаємо сталу тенденцію до зростання видатків на освіту. Згідно проекту Державного бюджету України на 2007 рік видатки на освітній сектор передбачено у розмірі 38,1 млрд. грн., що на 15,3% вище, ніж у 2006 році. Так, у 2007 році вони досягли рівня, що проти 2000 року є майже у п'ять разів більше.

Фактичне фінансування освіти з Державного бюджету України у період 2000-2005 роки був значно менше від мінімальної потреби. Лише у 2006-2007 роках рівень фінансування на вищу освіту ледве перевищує мінімальне значення і сягає 10,2% та 10,4% відповідно. Стаття 61 Закону «Про освіту» і стаття 34 Закону «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначають, що на освіту повинно витрачатися не менш як 10%, а на науку - не менш як 1,7% обсягу ВВП.

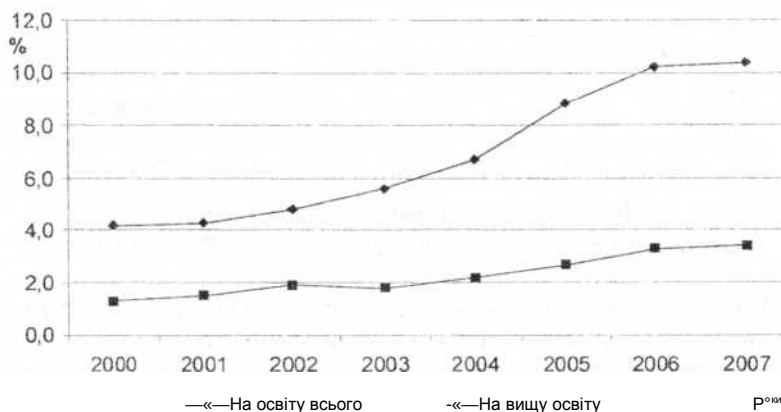

Рис. 2. Динаміка валового внутрішнього продукту та витрат на освіту в % до ВВП у 2000-2007 роках

Аналіз динаміки валового внутрішнього продукту та витрат на освіту (в % до ВВП) свідчить, що упродовж 2000-2007 років держава намагалася збільшувати видатки на освітянську галузь, так як ВВП країни зростав.

Досить актуальним на сьогодні є активізація позабюджетної діяльності державних вищих навчальних закладів. Тому, на нашу думку, важливим є дослідження джерел фінансування вищої школи. Дані про бюджетні та позабюджетні доходи у вищих закладах освіти Міністерства освіти і науки України наведені в таблиці 3.

Таблиця 3

**Джерела фінансування вищих навчальних закладів
системи Міністерства освіти і науки України, млрд. грн.**

Джерела фінансування	Роки							
	2000	2007'	2008*	2009*	2010*	2011*	2012*	2007/ 2000,%
Всього надходжень	5,4	14,9	15,3	126,3	127,6	127,9	128,2	275,9
в т.ч. бюджетні кошти	2,3	12,4	13,8	116	116,1	116,1	116,2	539,1
позабюджетні кошти	3,1	2,5	1,5	10,3	11,5	11,8	12	80,6
позабюджетні кошти, в % до всіх надходжень	57,4	16,8	9,8	8,9	9,0	9,2	9,4	-

‘прогнозні показники згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1155

Дані таблиці 3 свідчать, що сума коштів, отриманих від здійснення позабюджетної діяльності, набуває тенденцій до зменшення у 2000-2007 роках. Тоді як у 2000 році сума позабюджетних коштів вищих навчальних закладів Міністерства освіти і науки складала 3,1 млрд. грн., то в 2007 році сума цих надходжень складала 2,5 млрд. грн., що на 0,6 млрд. грн. менше ніж у попередньому періоді.

Аналізуючи структурні зрушення слід зазначити, що частка позабюджет коштів не має чітких тенденцій а ні до зростання, а ні до спаду (рис. 3).

**Рис. 3. Динаміка зміни частки позабюджетних коштів
в загальній структурі джерел фінансування вищої освіти
у 2000, 2007-2012 роках**

Так, у період 2000-2007 роки спостерігається значне зниження частки позабюджетних коштів у загальній структурі усіх надходжень на 30,6%. За прогнозними показниками у 2007-2009 роках триватиме тенденція до скорочення

питомої ваги позабюджетних коштів в загальній структурі джерел фінансування вищої освіти з 16,8% до 8,9% Проте у вже у 2010-2012 роках відбудеться зростання частки позабюджетних коштів до 9,4%. Необхідно, зазначити, що сума бюджетних надходжень у 2012 році у порівнянні до 2007 року зростає майже у 10 разів, що є свідченням того, що у продовж 2007-20012 років підсилюватиметься значущість бюджетної діяльності в системі вищої школи. Звичайно, такий прогноз є надзвичайно втішним, так, як ще у 2000 році фінансування здійснювалося в більшій мірі власними коштами вищих навчальних закладів (57,4%), то у 2007 році держава спромоглася забезпечити фінансування вищої освіти за рахунок Державного бюджету на 73,2%.

Висновки. Дослідивши стан фінансування вищої освіти та джерел формування фінансових ресурсів пропонуємо визначити наступні пріоритетні напрямки удосконалення системи фінансування освіти, а саме:

1. Забезпечення ефективного розподілу видатків на освітні послуги з Державного та місцевих бюджетів.

2. Оптимізація фінансування освіти з державного сектору. В основному фінансування здійснюється на соціально захищені статті, а саме: заробітну плату, стипендії, і частково покриваються витрати на комунальні послуги. Тому, доцільним буде орієнтація на розмір бюджетних асигнувань не менше 10% ВВП.

3. Здійснення систематичного аналізу цільового використання коштів; застосовування міжнародного досвіду, моделювання та створення принципової схеми і механізму фінансування освіти в Україні.

Література:

1. *Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1155 2708 Про затвердження Державної цільової науково-технічної та соціальної програми «Наука в університетах» на 2008-2012 роки 7/ www.gdo.kiev.ua*
2. *Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2004 р. № 1183 2405 Про затвердження Державної програми розвитку вищої освіти на 2005-2007 роки // www.gdo.kiev.ua*
3. *Вища освіта України - 2007 // www.kmu.gov.ua*
4. *www.ukrstat.com.ua*
5. *www.ac-rada.gov.ua*